

De staat van de klasbibliotheek in Vlaanderen anno 2011

Uit een Europese studie (het PISA-onderzoek) is gebleken dat de Vlaamse jeugd wel goed maar niet graag leest. In reacties in de pers werd meermaals verwezen naar het boekenaanbod op school, dat volgens verschillende bronnen verouderd is. Boek.be vroeg aan de Universiteit Antwerpen om dit dieper te onderzoeken. Jolien Hoekx, studente cultuurmanagement, realiseerde dit onderzoek en schreef hierover haar masterscriptie, waarin ze tot zeer interessante bevindingen komt.

Aanpak

De onderzoekster onderzocht de klasbib in het derde leerjaar van een representatieve groep van 33 scholen die ze verdeelde over drie dimensies: de ligging (stad of platteland), de samenstelling (wit of gemengd) en het type net (gemeenschapsonderwijs, officieel onderwijs of vrij onderwijs).

Samenvattend de belangrijkste bevindingen:

- De gemiddelde klasbibliotheek bestaat uit 205 boeken.
- Slechts 8% van het aanbod zijn boeken jonger dan 5 jaar (i.e. gepubliceerd na 2005), en 13% van de boeken zijn ouder dan 20 jaar (i.e. van voor 1991). M.a.w. de gemiddelde klasbibliotheek is niet erg actueel.
- De diversiteit van het aanbod is wel aanvaardbaar, al wordt een groot deel van de gemiddelde klasbibliotheek opgevuld door kleine leesreeksen. Positief is dat de nieuwe leesreeksen meer voorkomen dan de oudere.
- De uitgeverijen zijn goed verdeeld en ook de verhouding leesboek vs. informatief boek vs. strip wijst erop dat de gemiddelde klasbib een behoorlijk gediversifieerd aanbod heeft.
- De scholen die geen klas- of schoolbibliotheek hebben, geven als reden op dat ze nauw samenwerken met de plaatselijke Openbare Bibliotheek.

Hoe worden klasbibliotheken gebruikt?

Er werd onderzocht hoe en in welke mate de klasbibliotheken gebruikt worden. De boeken van de klasbibliotheek worden vooral gebruikt om vrij te lezen. In 75% van de scholen is er een vast moment voorzien waarop leerlingen vrij mogen lezen. Dat cijfer is zeer positief, maar idealiter zou elke school een vast leesmoment moeten kunnen inplannen om het lezen een constante plaats binnen de vaardigheden en gewoontes van het kind te geven en om een positieve leesomgeving te creëren.

De leesomgeving wordt versterkt door een leeshoek in het klaslokaal te integreren. 54% van de scholen heeft zo'n leeshoek in de klas. Ook een openkastsysteem draagt bij aan de open leesfeer.

75% laat de leerlingen de boeken volledig vrij kiezen. Slechts 33% van de scholen laat de leerlingen een leesdagboek bijhouden, en maar 20% laat toe dat de boeken mee naar huis worden genomen. Beide cijfers liggen laag. De voornaamste reden blijkt een praktische te zijn: "Ik kan zo'n leesdagboek niet van iedereen en op elk tijdstip controleren" en "Die boeken zien we nooit meer terug," werd meermaals als commentaar gegeven.

Alle leerkrachten beaamden dat hun leerlingen de cover van het boek een belangrijke waarde toekennen en toch spelen slechts 6 scholen deze troef uit door de boeken zo te presenteren dat de cover goed en volledig zichtbaar is. Wellicht speelt het weinig aantrekkelijke aanbod van de klasbibliotheek hierin een belangrijke rol.

Gemengde scholen hebben de minst actuele klasbib en bezoeken de openbare bib het minst. De bevinding dat gemengde scholen minder regelmatig naar de openbare bibliotheek gaan dan witte scholen was verrassend aangezien net deze scholen de laagdrempeligheid van de openbare bibliotheek moeten benutten omdat hun aanbod minder recent is dan dat in witte scholen.

Welke factoren beïnvloeden de staat van de klasbibliotheek?

Het onderzoek richtte zich op drie dimensies: de ligging (stad of platteland), de samenstelling (wit of gemengd) en het type net (gemeenschapsonderwijs, officieel onderwijs of vrij onderwijs).

Een opdeling **per net** maakt duidelijk dat het vrij onderwijs de afgelopen tien jaar het meeste in boeken investeerde. Als we eenzelfde indeling volgens ouderdom van de boeken afzetten tegenover de ligging van de school en de bevolking, dan stellen we vast dat de witte scholen op het platteland de afgelopen tien jaar meer investeerden en bovendien over meer recente boeken beschikken. Dit is een verrassende vaststelling, want algemeen wordt aangenomen dat de scholen van het vrij onderwijs op het platteland verhoudingsgewijs over een minder groot budget beschikken.

Slechts 20% van de scholen legt jaarlijks een **budget** vast voor de klasbibliotheek. Dat budget varieert tussen de 20 en de 100 euro per jaar. Desondanks is 45% wel in staat om de klasbibliotheek jaarlijks aan te vullen. Sommige scholen krijgen hiervoor middelen van het oudercomité of organiseren een boekenbeurs waarbij de korting vanwege de boekhandel gebruikt wordt om de klasbibliotheek aan te vullen. Heel wat leerkrachten kopen boeken met eigen geld, maar dat is uiteraard niet houdbaar op langere termijn.

Veel leerkrachten vragen aan de kinderen om als ze jarig zijn geen snoep mee te brengen maar wel een boek aan de klasbibliotheek te geven. Dit initiatief, dat Boek.be promoot onder de noemer **Lang zullen we lezen**, kent een groeiend succes. De klasbib van een school die dit verjaardagsinitiatief promoot bestaat voor maar liefst 46% uit boeken van de afgelopen tien jaar. Voor meerdere leerkrachten is het hierbij belangrijk dat er een samenwerkingsverband wordt aangegaan met de lokale boekhandel en dat er boeken van verschillende prijsklassen beschikbaar zijn.

Een belangrijkere factor dan het budget blijkt de **houding** te zijn die de school/leerkracht heeft ten opzichte van lezen. Scholen die zich richten op het leesplezier en niet op het technische lezen (functionele benadering), beschikken over meer recente boeken en maken meer gebruik van de bibliotheek.

Verder blijkt ook dat zeer veel jonge leerkrachten zeer **enthousiast** beginnen met het samenstellen van een klasbib maar dat dit enthousiasme na een aantal jaren vermindert als er geen structurele ondersteuning komt vanuit het beleid.

Perspectieven ter verbetering

Een van de conclusies van het onderzoek is dat een goed draaiende klasbibliotheek niet zozeer een budgettaire maar wel een beleidskwestie is. De onderzoekster formuleert een aantal mogelijke trajecten ter verbetering van de situatie.

- Ze pleit voor een **werkgroep** die duidelijke doelen voor de leesbenadering uitschrijft en er doelstellingen aan koppelt.
- Ook pleit ze voor een **gevarieerd aanbod** dat op een frisse manier gepresenteerd wordt zodat er een leessfeer over de hele school gecreëerd wordt.
- Nieuwe vormen van **samenwerking** zijn een belangrijke troef. De school kan bv. een partner worden van de lokale boekhandel en van de openbare bibliotheek. Idealiter wordt het een structurele samenwerking tussen de partners die ondersteund kan worden via een structurele subsidiëring. Op die manier zal de staat van de klasbibliotheek niet enkel afhangen van het enthousiasme van de leerkracht of enkele ouders. Er zal een grotere regelmaat ontstaan en de verschillen tussen de klasbibliotheken zullen verkleinen. Zo krijgt elk kind gelijke kansen om een positieve leesattitude te ontwikkelen en om via goede kinderboeken “de nodige vitamines binnen te krijgen als bescherming tegen de omringende lelijkheid” (dixit Annie M.G. Schmidt).

In deze context verwijst het onderzoek naar een het succesvolle Nederlandse project **Kunst van Lezen**. Binnen het luik *Bibliotheek in de basisschool* werd een landelijk overdraagbaar model opgesteld voor het realiseren van een schoolbibliotheek op basisscholen in samenwerking met de openbare bibliotheek. Zo'n samenwerking wordt gestimuleerd door structurele financiële steun en een degelijk beleid tussen bibliotheken en basisscholen. Dat houdt in dat de openbare bib de aanschaf van een boekenmeubel en een uitleensysteem financiert. De school investeert op haar beurt in nieuwe boeken, waarvoor ze hulp krijgt van een leesconsulent van de openbare bib. Die consulent werkt bovendien meerdere leesbevorderende activiteiten uit op maat van de school. Tot slot organiseert de openbare bib scholingen voor leescoördinatoren. De scholen die meestappen in het project zijn verplicht een leescoördinator aan te stellen. Op die manier is het boekenaanbod op school niet langer afhankelijk van het enthousiasme van de leerkracht, maar vloeit het voort uit een degelijk boekenbeleid.

De onderzoekster pleit ervoor om een gelijkaardig initiatief op te zetten in Vlaanderen. Eerder dan in te zetten op de klasbibliotheek is ze voorstander van een aanpak per school en dus een schoolbib, waarbij een boekenjuf/meester voor een gedeelte van de tijd wordt vrijgesteld om het lezen en het gebruik van de schoolbib in alle klassen te organiseren en te stimuleren. Hierdoor ontstaat er een continuïteit in het beleid per school.

Praktische ideeën

Ten slotte zet de onderzoekster een aantal mogelijkheden op een rijtje die elke school individueel kan realiseren:

- Creëer een leesomgeving op school en werk een degelijk boekenbeleid uit. Op die manier kan elke leerkracht verderbouwen op een gezamenlijke aanpak. Concreet:
  - **Richt een werkgroep op** die duidelijk omschrijft welke plaats boeken in de school krijgen en omschrijf de benadering die je als school wil uitdragen. Ga je vooral voor leesplezier of ligt de focus op het leesniveau? De werkgroep gaat na welk boekenaanbod er ter beschikking is om dit doel waar te maken. Probeer per leerjaar enkele doelen op te stellen zodat de leerkracht een houvast heeft. Die werkgroep kan uit leerkrachten en directie bestaan, maar is liefst heterogeen samengesteld met leraren, ouders, bibliothecarissen... Eenmaal per trimester of halfjaarlijks samenkomen kan al voor een aanzienlijk verschil zorgen. Het feit dat er bewust nagedacht wordt over boeken maakt meestal snel duidelijk dat het krappe budget niet de enige factor is die zorgt voor een oubollige klasbibliotheek.
  - **Plan leestijd in:** een wekelijks vast moment in het uurrooster om vrij te lezen zorgt ervoor dat lezen niet alleen als tijdsopvulling wordt gebruikt en vooral ook dat het niet zo gepercipieerd wordt.
  - **Zorg voor een gevarieerd aanbod in de klas:** de variëteit geldt zowel voor de leeftijd van de boeken als voor de genres en de niveaus. Denk niet enkel in termen van weet- en leesboek, maar probeer ook kranten, kindertijdschriften en prentenboeken in de bib aan te bieden. Op die manier vinden ook kinderen die niet graag verhalend lezen hun gading. Oude boeken hoeven niet volledig uit de klasbib geweerd worden; *Pietje Puk* wordt nog steeds graag gelezen. Let er wel op dat het oude aanbod niet het enige is en dat de bibliotheek in zijn geheel frisheid uitstraalt. Dat kan bv. door samen met de kinderen een inventievere opstelling uit te denken. Ga bij die herschikking na welke boeken aanvaardbaar zijn en welke werkelijk uit de klasbib moeten verdwijnen.
  - **Creëer een leesfeer:** lees geregeld voor, ook al is dat maar vijf minuutjes. Als er plaats is voor een leeshoek, maak die dan samen met de leerlingen. Dat mag best een multifunctionele hoek zijn. Probeer elk jaar kleine gepersonaliseerde veranderingen aan te brengen. Nodig eens een auteur uit op school en probeer aan verschillende leesacties mee te doen. En doe de klasbib zelf een boek cadeau als je als leerkracht jarig bent!

- **Durf naar nieuwe boeken vragen:** probeer een regelmaat te vinden in de aanschaf van nieuwe boeken. Dat kan om een jaarlijks (semi-)vast budget gaan per klas of om grotere investeringen verdeeld in tijd over de leerjaren. Maak gebruik van aanbiedingen via boekenlijsten. Abonneer je ook op *Leesleeuw* of *Leeskriebel* - een kleine investering die het aanbod op korte termijn aanzienlijk verjongt.
- Zorg voor meerdere samenwerkingsverbanden waardoor meer kansen ontstaan:
  - **Samenwerking met de ouders:**
    - Probeer ouders te betrekken in de denktank. Op die manier hoor je verschillende visies en weet je wat er thuis bij de kinderen leeft.
    - Geef leestips mee aan het begin van elk trimester. Vertel hoe de openbare bibliotheek werkt en waar je boeken en tweedehandsboeken kan kopen.
    - Ga met de volledige school voor de **Lang zullen we lezen**-actie die het boek als verjaardagstraktatie promoot. Werk hiervoor samen met de lokale boekhandel en zorg ervoor dat er lijsten zijn waaruit ouders kunnen kiezen. Let op de diversiteit in prijs. Spreek bv. met de boekhandelaar af dat *Leeskriebels* apart gekocht kunnen worden (€2,5/boekje en €11,5/box) en dat de school de resterende exemplaren opkoopt.
  - **Samenwerking met de lokale boekhandel:**
    - Leg goede contacten met de lokale boekhandel. Ze kunnen je helpen met het uitwerken van activiteiten zoals een boekenbeurs. Spreek af hoeveel procent de school op de verkoop krijgt en investeer dat geld terug in boeken.
    - Vraag naar suggesties in de boekhandel. Geef thema's en leeftijden op en ga dan een keer per jaar of halfjaarlijks langs om eens rond te neuzen in de nieuwe boeken.
    - Vraag naar tips wat de opstelling van de boeken betreft. Misschien heeft de boekhandelaar wel leuke attributen over die de klasbibliotheek kunnen opvrolijken.
  - **Samenwerking met de lokale bibliotheek:**
    - Maak afspraken rond een wisselcollectie, die het aanbod in de klas uitgebreider en gevarieerder maakt. Ga er nooit van uit dat je aanbod volledig is.
    - Ga in op activiteiten die de openbare bibliotheek aanbiedt. Schrijf in de doelen van het boekenbeleid op aan hoeveel acties je per jaar wil deelnemen.
    - Maak gebruik van de expertise van de medewerkers. Ga niet enkel voor een occasionele samenwerking met de openbare bibliotheek, maar bekijk het structureel. Zo'n samenwerking wordt liefst gesteund vanuit de overheid.

* * *

De volledige studie kan gedownload worden via
<http://www.boekenvak.be/boekbe/onderzoek-en-innovatie>.